

Spisovatel, historik a překladatel Vojtěch Zamarovský patří k nejdůležitějším představitelům literatury faktu, k průkopníkům její moderní podoby ve slovenské, ale i v české literatuře. Narodil se 5. října 1919 v Trenčíně. Pocházel ze slovenského zemanského rodu, který sídlil již od 12. století v Zamarovcích, vesničce u Trenčína, podle níž dostal jméno. Od roku 1241 se rod Zamarovců pyšnil i šlechtickým titulem. Předkovi Vojtěcha Zamarovského jej udělil král Béla IV. za to, že mu zachránil život, když se topil v místních bažinách.

Vojtěchův otec Štefan Zamaróczy (později poslovenštěno na Zamarovský) pracoval jako kominický mistr, byl předsedou Okresního živnostenského společenství a patřil mezi významné občany města Trenčína. Vlastními silami se postupně vypracoval na podnikatele. Provozoval parní pilu, obchod se dřevem a koksem, prodával stavební materiál a měl cihelnu. Malý Vojta navštěvoval katolickou školu a rodina se postupně rozrostla o další děti – bratra Štefana a sestru Margitu. Rodiče chtěli, aby se Vojtěch začal co nejdříve učit cizím jazykům. Již v deseti letech ho poslali na celé prázdniny do internátu ve Vídni, pobýval také v klášterní škole v Ostřihomi. Učil se německy, maďarsky a později francouzsky. Zajímal se o dějepis a zeměpis. Velice vřelý vztah měl Zamarovský k létání, chtěl se stát pilotem. Po maturitě na Gymnáziu L. Štúra v Trenčíně roku 1938 se přihlásil ke studiu na letecké škole. Složil zkoušky, na oznámení výsledku ale čekal marně. O mnoho let později zjistil, že nezasáhl osud, ale jeho matka Margita, která mu k padesátým narozeninám předala osobitý a překvapivý dárek v podobě oznámení z leteckého učiliště, že byl ke studiu přijat.

Po maturitě nakonec Vojtěch Zamarovský odešel studovat do Prahy na Vysokou školu obchodní. O rok později se vrátil na Slovensko a v Bratislavě absolvoval právnickou fakultu, kde roku 1943 promoval a získal titul JUDr. Ve studiích pak pokračoval dálkově na Vysoké škole obchodní v Bratislavě (1943–1946) a v Praze (1946–1948). Od roku 1948 přednášel dějiny hospodářství na různých vysokých školách. Po ukončení vysokoškolských studií působil úspěšně v oblasti bankovníctví, v různých hospodářských a státních orgánech v Bratislavě a v Praze. Časem se vypracoval až na odborníka finanční a měnové politiky. Pracoval v bratislavské Slovenské národní bance (1943–1945) a na Pověřenectvu průmyslu a obchodu (1945–1946). Od roku 1946 byl zaměstnán v pražském Úřadu předsednictva vlády.

V roce 1947 vstoupil Vojtěch Zamarovský do komunistické strany, z níž byl po pěti letech vyloučen. Údajně kvůli tomu, že zamlčoval svou minulost z dob válečného Slovenska (po vypuknutí Slovenského národního povstání v roce 1944 prý vstoupil do pohotovostních oddílů fašistické Hlinkovy gardy a za dob Slovenského státu působil i v akademickém klubu tehdejší vládní Hlinkovy slovenské lidové strany). Pravým důvodem ale byl jeho „buržoazní původ“. Od roku 1951 pracoval ve

Státním plánovacím úřadu. Roku 1953 však musel z politických důvodů odejít ze státní správy a místo toho působil jako administrativní pracovník v pražském Státním nakladatelství krásné literatury a umění. Zde zúročil svou znalost světových jazyků. Začal překládat odborné texty a beletrii, aby se uživil. V roce 1956 přešel do svobodného povolání. Věnoval se pouze překladatelské činnosti a později také psaní a vydávání vlastních děl.

Praha se Vojtěchu Zamarovskému vždy líbila, měl rád českou literaturu i hudbu. Oženil se tady a zůstal v Čechách. Navzdory tomu si po rozdělení republiky ponechal slovenské občanství. Jeho syn Peter vystudoval fyziku a je akademickým pracovníkem ČVUT v Praze. Dcera Zuzana studovala v Řecku, provdala se tam a žije na Kypru. Poslední léta svého života strávil Zamarovský střídavě na milované chalupě v Souticích a přes zimu v Praze. Rodáci z Trenčína mu nabídli, aby se vrátil domů, on to ale odmítl, i když věděl, že je tím urazí. V Praze si spisovatel vytvořil krásný vztah k sousedce Věře Vlasákové, která o něj osm let pečovala. Trpěl Parkinsonovou nemocí a poslední dva měsíce života byl v kómatu. Zemřel 26. července 2006 v Praze. Dokončit knihu *Poklady v údolí král'ov* o vrcholném období slávy a moci Egypta a napsat slovník *Kto byl kto v antike* se mu již nepodařilo. Tři roky po jeho smrti proběhla v médiích zpráva o tom, že od roku 1962 údajně spolupracoval s StB, pod krycím jménem Belo, a v roce 1977 se jako Závoj stal agentem rozvědky.

V 50. letech Vojtěch Zamarovský přispíval odbornými články do ekonomických periodik, publikoval recenze, doslovy a studie. Na myšlenku psát ho přivedl bývalý student, jehož zaujaly přednášky, do nichž Zamarovský vkládal co nejvíce obecné historie a tehdejšího světového dění. Sám autor nechtěl nic uspěchat: „*Tu myšlenku jsem nosil v hlavě dost dlouho. První kniha mi vyšla, až když mi bylo už přes čtyřicet. Nemohl jsem to však napsat dřív. Do hlubin historie se sestupuje skrz hory jiných knih. Je to cesta, která trvá léta a nelze ji vzít zkratkou.*“ Zrození první knihy Vojtěcha Zamarovského s názvem *Za sedmi divy světa* nebylo vůbec jednoduché. Rukopis poznamenala nedůvěra nakladatelských redaktorů, lektorů i kritiků. „Historický cestopis“ po Mezopotámii, starověkém Egyptě a Řecku vydalo bratislavské nakladatelství Mladé letá v roce 1960. Autor v něm čtenáře seznamuje se sedmi podivuhodnými architektonickými a kulturními zázraky starověkého světa. Každému z divů věnuje samostatnou kapitolu, střídá odborně historický styl se stylem cestopisu a objasňuje historii, význam i současnou podobu staveb. Kritika dílo přijala s rozpaky, nevěděla, kam jej zařadit. Nebyl to ani cestopis běžného typu, ani takzvaná beletrizovaná historie. Zamarovský se navíc musel potýkat s obviněním, že opisoval od německého publicisty C. W. Cerama, autora podobně zaměřeného díla *Bohové, hroby a učenci* (1949). Svou prvotinu však psal, aniž by vůbec věděl o Ceramově existenci. S německým žurnalistou se nakonec seznámil a jeho knihu později přeložil do češtiny.

Zamarovského populárně naučná knížka *Za tajemstvím říše Chetitů* (1961) je vědecky podložena a obsahuje nepřehledné množství odborného materiálu, přesto je určena širšímu okruhu

čtenářů. Sám autor to přiznává hned v úvodu: „*Při psaní této knihy jsem nesledoval vědecké ambice: není knihou pro vědce, nýbrž pro čtenáře.*“ Téměř polovina díla je právem vyhrazena badateli a vědci Bedřichu Hroznému, který jako první rozluštil systém chetitského písma. Zároveň je to velký příběh o objevení říše Chetitů, jejich dějin, kultury a hospodářského života. Autor předkládá informace, někdy opravdu románového rázu, věcně, živým jazykem, se vzácným smyslem pro jejich souvislosti. Kde může, dává slovo vědcům. Navíc však k událostem a k lidem kolem nich zaujímá vlastní stanovisko.

K nejlepším a pro čtenáře velmi vzrušujícím dílům literatury faktu u nás patří Zamarovského třetí kniha ***Objevení Tróje*** (1962). Kompozičně je rozčleněna na tři části. Moderně převyprávěné dílo Ilias a Odyssea od největšího básníka všech dob Homéra tvoří první část. Druhá část má formu historicko-biografické reportáže o životních osudech a archeologické práci Heinricha Schliemanna. Spory o rozličných vědeckých teoriích poutavě zachycuje třetí část knihy, v níž je možné najít odpovědi na některé „homérské otázky“. Hana Ponická ve své recenzi na ***Objevení Tróje*** napsala: „*Nebylo a není náhodou, že Homérovo dílo inspirovalo a inspiruje tolik dalších výtvorů světového umění. Pouze pravda může poskytovat po tolik století krev životu dalších děl. Schliemann to dokázal... Ale bez Vojtěcha Zamarovského bychom to nevěděli.*“

V roce 1965 vyšla kniha ***Bohové a hrdinové antických bájí***, kterou Vojtěch Zamarovský výstižně nazval „slovníkem ke čtení“. V abecedním pořadí vypráví o božských i lidských bytostech dávné řecké a římské mytologie. O kvalitě slovníkové práce svědčí i fakt, že ji roku 1978 vydali dokonce samotní Řekové, jako přínos pro poznání vlastní historie. V díle ***Na počátku byl Sumer*** (1966) Zamarovský pro své čtenáře objevil národ Sumerů. Seznamuje je s historií a kulturou prvního národa, který vstoupil do dějin zhruba 3 tisíce let př. n. l. v oblasti mezi Eufratem a Tigridem. Spisovatel se snaží spojovat vědecký přístup s uměleckým, neváhá použít básnické metafory místo složité vědecké definice. Roku 1967 se zrodila v pořadí šestá kniha Vojtěcha Zamarovského, nazvaná ***Dějiny psané Římem***, zachycující více než tisíciletou existenci starověkého Říma. Poutavá monografie ***Řecký zázrak*** vyšla v roce 1972 a přináší poznatky o osudech řeckého národa. V knize ***Jejich Veličenstva pyramidy*** (1975) předkládá autor výsledky svého egyptologického bádání o pyramidách a seznamuje čtenáře s dějinami Staré i Střední říše. Publikace ***Vzkříšení Olympie*** (1978) se věnuje historii antických olympijských her na pozadí jejich současné tradice. Roku 1979 vyšel Zamarovského druhý encyklopedický slovník s názvem ***Bohové a králové starého Egypta*** (1979). Abecedně seřazená hesla nabízejí možnost rychle a spolehlivě nalézt informace nejen o egyptských bozích a panovnících, ale také o architektonických, výtvarných a písemných památkách starého Egypta.

Vojtěch Zamarovský usiloval o zpřístupnění starověkého literárního odkazu dnešku. Z bohatství starých kultur proto převyprávěl a zpracoval některá významná díla. Pro mládež upravil Epos o Gilgamešovi v knize ***Gilgameš*** (1975), Vergiliův epos Aeneis v literární adaptaci ***Aeneas***

(1981) nebo příběh Egyptana Sinuheta v dobrodružném románě *Sinuhet* (1985). Jeho tvorbu doplňuje kromě scénářů k téměř 40 televizním filmovým dokumentům kniha *Návrat do starověku* s podtitulem *Po stopách vlastních knih* (1992), jež je svéráznou textovou i obrazovou publikací o starověkých kulturách. V letech 1999–2003 vycházelo v bratislavském vydavatelství Perfekt souborné dílo Vojtěcha Zamarovského v jednotné úpravě, bohatě ilustrované, doplněné mapami a schémata. Do nových vydání autor svobodně vložil to, co předtím publikovat nemohl, a vypustil, co do díla bylo přidané. Precizně zrevidováno, doplněno a aktualizováno bylo třináct knih. I když to pro Zamarovského bylo značně vyčerpávající, považoval úpravu knih za naplnění spisovatelských ambicí. Ze souborného díla vzešel i třináctidílný dokumentární seriál Slovenské televize s názvem *Velké civilizace starověku*.

Spisovatel Vojtěch Zamarovský si psaním knih vydělával na živobytí a cestování. Záliba v historii starověkých kultur se záhy změnila v jeho povolání. Informace sbíral na místech, o nichž psal. Cestoval většinou s rodinou a všechno si musel platit ze svého. Navštívil nejdůležitější světová muzea, mluvil se špičkovými odborníky v terénu a po sepsání text konzultoval se specializovanými znalci. Tématem jeho bohaté literární tvorby se staly starověké kultury a civilizace. Vycházel z jejich hlubokého poznání, které získával detailním studiem vědeckých pramenů a na základě studijních pobytů v Řecku, Egyptě, Itálii, Turecku, Iráku, USA a Rusku. Většinu svých knih napsal Zamarovský nejprve česky a až později je překládal do rodné slovenštiny.

Knihy Vojtěcha Zamarovského vycházely i v zahraničí a byly přeloženy do patnácti světových jazyků. Za svoji bohatou literární činnost spisovatel získal několik zahraničních i domácích ocenění: v letech 1962, 1966, 1969 a 1974 mu byla udělena cena vydavatelství Mladé letá, roku 1977 Cena Fraňa Kráľa (od r. 1991 se uděluje pod názvem Trojruža), o deset let později Cena Zväzu slovenských spisovateľov. V roce 1992 byl prvním laureátem Ceny Egona Erwina Kische a roku 1994 se stal čestným občanem rodného města Trenčín. Prezident Slovenské republiky Michal Kováč zapůjčil Zamarovskému v roce 1996 vysoké státní vyznamenání Řád Ľudovíta Štúra II. třídy. U příležitosti vzniku Slovenské republiky mu 3. ledna 2001 prezident Rudolf Schuster odevzdal státní vyznamenání Pribinův kříž I. třídy. Nejvyšší vyznamenání Slovenského olympijského výboru (SOV) Zlaté kruhy SOV získal Zamarovský v roce 2003 za to, že přispěl k šíření olympijských myšlenek nádhernými díly z období antiky. O rok později mu ministr kultury Slovenské republiky Rudolf Chmel odevzdal Cenu ministra kultury SR za mimořádný přínos v rozvoji slovenské literatury. V březnu 2006 se Zamarovský stal nositelem čestného titulu Velvyslanec helenismu. Titul uděluje každoročně prefektura Athén významným osobnostem, které se svojí aktivitou a dílem zasloužily o propagování myšlenek helenismu. V srpnu 2006 udělil Zamarovskému prezident SR Ivan Gašparovič státní vyznamenání Řád Ľudovíta Štúra I. třídy za zásluhy o rozvoj kultury a za mimořádně významné šíření dobrého jména Slovenské republiky v zahraničí (in memoriam, vyznamenání převzal syn).

Roku 1999 byl v Trenčíně k počtě V. Zamarovského založen Klub priateľov Vojtecha Zamarovského a v roce 2001 zde vzniklo Múzeum antiky Vojtecha Zamarovského, které přibližuje dějiny antiky široké veřejnosti. Spisovatel muzeu věnoval svou knihovnu a několik osobních věcí. Od roku 2000 uděluje Klub literatury faktu Cenu Vojtecha Zamarovského.

Vedle vlastní spisovatelské činnosti byl Zamarovský také významným překladatelem beletrie i literatury faktu. Překládal z latiny, angličtiny, francouzštiny a němčiny. Do češtiny přeložil např. práce J. J. Rousseaua, S. Leacocka, M. Z. Goneima nebo K. Brucknera. Ve spolupráci s L. Matoušem se podílel na překladu Eposu o Gilgamešovi do slovenštiny, z latiny do češtiny přeložil M. P. Catona.

Vojtěch Zamarovský svou tvorbou výrazně přispěl k rozvoji české a slovenské literatury faktu jako svébytné žánrové a tematické oblasti na rozhraní beletrie a vědecké popularizace. Kultivovaným stylem, nenásilným zdůrazněním aktuálních stránek historie a kompoziční vynalézavostí si získal oblibu čtenářů. Zamarovského dílo výstižně zhodnotil slovenský historik a spisovatel PhDr. Pavel Dvořák: *„Inspirovat se dílem Vojtěcha Zamarovského není pro spisovatele rozhodně jednoduchou věcí, protože na něco takového musíte umět lehce psát o těžkých věcech, jednoduše vysvětlit složité, zajímavým způsobem zpracovat množství faktů, zaujmout čtenáře i bez pomoci vymyšlené epiky a naopak vnést epiku souvislostí do suché vědy a ještě všelicos dalšího. A na to vše by takový autor ještě potřeboval Zamarovského vzdělání, pracovitost, cílevědomost, nadhled, laskavost a především jeho obrovský literární talent...“*

(Zpracovala: Lenka Štolfová)